

Bekymringsamtalen

*som verktøy for å forebygge narkotikamisbruk
blant ungdom.*

En teoretisk oppgave

av

Jeppé Bohn Aarsbog

BACHELOROPPGAVE (OPPG300-O)

Politihøgskolen avd. Oslo

2012

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	s 3
1.1	Begrunnelse for problemstilling	s 3
1.2	Forforståelse	s 4
1.3	Problemstillingen	s 4
1.4	Avgrensning, definisjon av begreper og målestokk	s 5
2.0	Metode	s 5
2.1	Teoretisk	s 5
2.2	Fremgangsmåten	s 6
2.3	Valg av litteratur	s 7
3.0	Hoveddel	s 8
3.1	Bekymringssamtalen	s 8
3.2	Tidlig intervensjon	s 10
3.3	Samarbeid	s 13
3.4	Etterretning	s 16
4.0	Avslutning	s 17
4.1	Konklusjon	s 17
5.0	Referanser	s 19
5.1	Selvvalgt pensum	s 20

1.0 Innledning

1.1 Begrunnelse for problemstilling

Bakgrunnen for valg av problemstilling bygger på erfaringer fra praksisåret. Gjennom året opplevde jeg flere ganger å stå ovenfor personer med narkotikaproblemer. Personene var som regel unge (rundt 20år) og bar et kriminelt rulleblad som strakk seg langt ned i tenåringsalderen. Det var tydelig at narkotikaen hadde hatt en sentral rolle i livene deres fra de var ganske unge. Flere hadde blitt straffet med bøter og fengsel, uten at det så ut til å ha særlig forebyggende effekt. De hadde blitt gjengangere hos politiet, uten motivasjon eller i stand til å tre ut av deres kriminelle løpebane. Dette fikk meg til å tenke på om politiets bekymringssamtale kunne ha vært et verktøy for å forebygge slik utvikling?

Forebygging av rusmisbruk blant ungdom har høy prioritet i det norske samfunnet, dette fremgår av den kriminalitetsforebyggende handlingsplanen – gode krefter (Pojuddep, 2009). I en rapport utarbeidet av statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS rapport nr 5, 2009) oppga cirka 20 prosent av Oslo ungdom mellom 15-20 å ha brukt cannabis en eller flere ganger. Dette var en nedgang på cirka 10 prosent fra år 2000. Videre var amfetamin det stoffet flest ungdommer rapporterte å ha brukt etter cannabis, cirka 3 prosent var andelen her. En nedgang på 4 prosent. Selv om denne forskningen viser at narkotikabruken blant ungdom i Oslo har hatt en positiv nedgang de seneste årene betyr ikke dette at problemet fortsatt ikke er betydelig og bør tas på alvor. Rusproblemer er en viktig faktor til at mange ikke fullfører videregående skolegang. Det er også en sterk sammenheng mellom narkotikamisbruk og annen kriminalitet¹. Narkotikamisbruk er således et stort samfunnsproblem som ikke bare rammer den enkelte misbruker, men også samfunnet for øvrig.

Politiet kan pålegge ungdom under 18 år som har begått og ungdom under 15 år som mistenkes for å ha begått et lovbrudd å møte hos politiet for samtale sammen med sine foreldre. En såkalt bekymringssamtale er ment for å forebygge en kriminell utvikling blant barn og ungdom. Bruk av bekymringssamtaler for å forebygge ungdomskriminalitet er et relativt kjent begrep. Men det var ikke før i 2003 da politiloven §13 ble endret at foreldre og barn har hatt plikt til å møte til en slik samtale. De seneste årene har politidirektoratet arbeidet

¹ Undersøkelse utført av Forskningsstiftelsen FAFO viste at cirka 60 prosent av innsatte i norske fengsler var avhengig av rusmidler (FAFO rapport nr.429, 2004).

med å ferdigstille en veileder for bruk av bekymringssamtale og i 2011 var denne veilederen ferdig. Veilederen tar for seg når samtalen skal brukes og hvordan samtalen bør gjennomføres. Målet med veilederen er å heve kvaliteten på samtalene og legge til rette for gode rutiner. (POD, 2011)

1.2 Forforståelse

Jeg har hørt mye positivt om bekymringssamtaler i blant annet media. Jeg opplever at denne positive omtalen til tider har vært lite velbegrunnet. Ofte har det blitt snakket positivt om samtalen uten at det har blitt vist til verken statistikk eller forskning. Det hadde derfor vært interessant og finne ut hvilke muligheter og begrensninger som faktisk finnes.

1.3 Problemstillingen

”Hvilke muligheter og begrensninger ligger i politiets bruk av bekymringssamtaler som verktøy for å forebygge narkotikamisbruk blant ungdom?”

Kan bekymringssamtalen være et verktøy for å forebygge narkotikamisbruk blant ungdom? Hvilke muligheter og begrensninger ligger i dette arbeidet? Jeg ønsker å ta utgangspunkt i selve samtalen og drøfte denne opp mot narkotikaforebygging. Formålet med oppgaven er å bruke allerede eksisterende teori til å belyse problemstillingen og knytte en del betraktninger til denne.

Oppgaven er delt inn fire temaer som hver tar for seg viktige elementer ved en bekymringssamtale. Temaet *Bekymringssamtalen* tar for seg selve bekymringssamtalen knyttet opp mot forebygging. Temaene *tidlig intervensjon* og *samarbeid* forsøker å belyse to viktige elementer ved bekymringssamtalen og rusforebygging. Det siste temaet *etterrettingsverdi* tar for seg et viktig element i et større forebyggingsperspektiv.

1.4 Avgrensning, definisjon av begreper og målestokk

Jeg har valgt å fokusere på narkotikamisbruk og knytte dette opp mot bekymringssamtalen. Videre fokuserer oppgaven på ungdom. Dette fordi bekymringssamtaler er et verktøy for å forebygge kriminell utvikling blant personer under 18 år og da i samspill med deres foresatte.

Med *bekymringssamtale* menes i denne oppgaven alle samtaler politiet har med ungdom og foresatte med hjemmel i politiloven §13,4 ledd (pliktig oppmøte) eller §§1 og 2 (frivillig oppmøte), og som gjennomføres i henhold til veilederen fastsatt av politidirektoratet. Med *ungdom/barn* menes således personer under 18 år. Begrepet *narkotikamisbruk* er et vidt begrep som det er vanskelig å definere. I boka forebyggende ungdomsarbeid (Helland & Øia 2000) legges det vekt på at det ikke finnes noe klart skille mellom hva som defineres som forbruk og hva som defineres som misbruk. Hvor grensen går for misbruk er ofte kulturelt og sosialt bestemt. Hvor sterkt det narkotiske stoffet er, hvor ofte man ruser seg og avhengighet er viktige faktorer som spiller inn. Som regel snakker man om misbruk når bruken forårsaker sosiale problemer. Jeg har valgt å definere *narkotikamisbruk* som all bruk av illegale rusmidler som er oppført på narkotikalistens².

Målestokken for oppgaven er *muligheter og begrensninger*.

Metode 2.0

Teoretisk 2.1

Jeg har valgt å skrive en teoretisk oppgave. Dette gir meg muligheten til å anvende allerede eksisterende teori og diskutere rundt denne. Dette gjør at jeg får belyst oppgaven fra flere sider og fra ulike perspektiver. En teoretisk oppgave åpner for at man kan bruke tekster skrevet av ulike profesjoner som foreksempel psykologer, kriminologer, forskere, filosofer også videre. På denne måten får man drøftet oppgaven fra en bredere vinkel. Dersom teorien støttes av flere profesjoner vil det også være lettere verifisere eller falsifisere³ om teorien

² Ulovlige rusmidler oppført på narkotikalistens §3 i forskrift om narkotika.

³ "Falsifikasjon" – Dersom man kan bevise at en påstand er feil

stemmer. I en teoretisk oppgave vil jeg kunne bruke litteratur skrevet på bakgrunn av ulike forskningsmetoder, noe som gjør at jeg kan anvende alt fra fagartikler, lærebøker, rapporter, offentlige publikasjoner og tidsskrifter når jeg skriver oppgaven. På denne måten blir jeg ikke låst til en metode, men åpner for at jeg kan bruke tekster som bygger på både kvalitative metoder som for eksempel intervju eller mer kvantitative metoder som statistikk.

Ulempen med å skrive en teoretisk oppgave er at man får en større distanse til oppgaven og man vil ikke kunne gå i dybden på en del spørsmål som man for eksempel ved et empirisk arbeid ville ha gjort. Man vil heller ikke kunne fremlegge ny forskning.

2.2 Fremgangsmåten

Bakgrunnen for valg av problemstillingen bygger på erfaring fra praksisåret som nevnt i kapittel 1.1. Mye av det innledende arbeidet har gått med på å avgrense temaet og formulere en problemstilling som ikke er for vid, men heller ikke for smal. Deretter har jeg aktivt brukt boka introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (Johannesen, Tufte, Christoffersen, 2010) som mal for det videre arbeidet. Boka gir en innføring i ulike samfunnsvitenskapelige metoder, tilnærminger og begreper. I tillegg har boka et eget kapittel som omhandler det *å skrive faglige tekster*.

Ved innsamling av data har særlig internett og søk i bibliotekbase⁴ blitt brukt. Men også forespørsler gjennom e-post til blant annet forskningsavdelingen ved politihøgskolen i Oslo og til Manglerud politistasjon. Mye av litteraturen bygger på erfaringsbasert kunnskap og kvalitative metoder som intervju. Når jeg har funnet frem til relevant litteratur har jeg aktivt brukt litteraturens kildehenvisninger for å finne ny, men også støttende teori. Konklusjoner, hypoteser, utsagn og lignende som fremkommer i denne oppgaven kommer derfor fra primærkilder eller sekundærkilder med henvisning til primærkilden.

Det har vært en del utfordringer med å finne relevant litteratur og da særlig fordi det finnes få vitenskapelige tekster som dekker både bekymringssamtalen og narkotikaforebygging sammen. Grunnen til dette kan være at bekymringssamtalen de seneste årene har vært og er stadig gjennom en utviklingsprosess. Det har kommet nye føringer på hvordan samtalen bør gjennomføres og dokumenteres. Det foreligger ingen offentlig

⁴ Søkerverktøyet BIBSYS.

evaluering per dags dato av bekymringssamtalen selv om politidirektoratet i flere år har antydnet at en slik evaluering ville komme. På en annen side finnes det derimot mye litteratur som belyser temaene bekymringssamtaler og narkotikaforebygging hver for seg. Når jeg har søkt etter litteratur har jeg derfor først sett etter litteratur som omhandler selve bekymringssamtalen og deretter sett etter litteratur som belyser narkotikaforebygging. Tilslutt har jeg forsøkt å trekke tråder mellom de to begrepene for å finne argumenter som kan brukes for å belyse problemstillingen. Jeg har brukt litteratur som forklarer temaet fra flere innfalsvinkler og fra et bredt perspektiv.

2.3 Valg av litteratur

- Jeg har valgt å bruke veileder for politiets bekymringssamtale(POD, 2011) som litteratur fordi den inneholder mye teori om selve bekymringssamtalen. Veilederen baserer seg i hovedsak på erfaringsbasert kunnskap fra politibetjenter, men støtter seg også på en del forskningsbasert kunnskap.
- Fra bekymring til handling - En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet (Helsedir. 2010) baserer seg også på erfaring og forskning. Litteraturen er valgt fordi den tar for seg temaet tidlig intervensjon som er et viktig element når man snakker om rusforebygging og ikke minst bekymringssamtaler.
- Gode krefter - Kriminalitetsforebyggende handlingsplan.(Juspoldep.2009) er i likhet med de overnevnte en offentlig publikasjon som baserer seg på erfaring og forskning. Litteraturen nevner blant annet bekymringssamtalen som en viktig del av det kriminalitetsforebyggende arbeidet. I tillegg belyser litteraturen temaene tidlig intervensjon og tverretatlig samarbeid.
- Rus (Fekjær, 2004) er en bok som blant annet har et eget kapittel som omhandler narkotikaforebygging. Teorien i boka støtter seg på kvalitativ og kvantitativ forskning og har over 300 referanser.
- Forebyggende ungdomsarbeid (Øia & Helland, 2000) er en bok med et eget kapittel om rusmidler. Teorien i boka støtter seg på kvalitativ og kvantitativ forskning og belyser en del viktige temaer som sosial påvirkning, familieforhold og tidlig debut.
- I forkant (Lie, 2011) er en bok som støtter seg på andres forskning, men også egne kvalitative undersøkelser. Den har et eget kapittel som omhandler personorientert

forebygging og bekymringssamtalen. Boka referer også til annen litteratur som har vært relevant ved utarbeidelse av oppgaven

Hovedlitteraturen er valgt på bakgrunn av at den er objektiv og fordi den enten støtter seg på seriøs forskning eller lang erfaring. Hovedlitteraturen består av en blanding av offentlige rapporter og fagbøker. I tillegg til hovedlitteraturen vil oppgaven referere til en del andre kilder som er brukt. Disse kilden har enten vært nevnt som referanser i hovedlitteraturen, eller av andre grunner vært relevant for oppgaven.

3.0 Hoveddel

3.1 Bekymringssamtalen

"Jeg fikk nylig høre en løfterik fortelling om samtalen betydning i det forebyggende politiarbeidet. Ni tidligere nynazister har fortalt en forsker at en alvorsprat med politiet var viktig for at de trakk seg ut av et voldsorientert miljø. Manglerud politistasjon i Oslo har gjennom mange år utviklet en metode for å snakke med ungdom i faresonen. Såkalte bekymringssamtaler er blitt et viktig verktøy for politiet. Ingen må fortelle meg at samtaler er puslete greier" (Harald V nyttårstale, 2011).

Det kongen viser til her er intervjuer som er gjennomført i forbindelse med en masteroppgave skrevet av Tom Olsen (Olsen, 2011). I intervjuene fremkommer det langt på vei at bekymringssamtalen var en avgjørende faktor for at ungdommer trakk seg ut av det voldsorienterte nynazistiske miljøet. Dette er første gang politiets bekymringssamtale har blitt evaluert som virkemiddel. Ut i fra dette kan man konkludere med at bekymringssamtalen har hatt en forebyggende effekt på enkelte målgrupper. Hvorvidt den samme effekten også vil være gjeldene ovenfor ungdom og rusmisbruk er det vanskelig å si noe om. For å kunne vurdere bekymringssamtalens forebyggende effekt opp imot narkotikakriminalitet må man blant annet se på statistikk for tilbakefall. For at slik statistikk skal være plausibelt må dataene de stammer fra strekke seg over en lengre tidsperiode. Siden slike tall kun de seneste årene har blitt registrert er det derfor vanskelig å si noe sikkert om den forebyggende effekten.

I boka forebyggende ungdomsarbeid (Øia & Helland 2000) fremgår det at lengre og mer intensive tiltak har størst effekt på rusmisbruk, mens kortere tiltak som for eksempel bekymringssamtale synes å ha mindre effekt. Nettopp det at bekymringssamtale i utgangspunktet kun er en samtale synes å legge begrensninger for hva en enkelt samtale kan gjøre for ungdommen. For noen ungdommer vil en samtale være nok, for andre vil lengre og tettere oppfølging være nødvendig. Hvorvidt selve samtalen vil ha forebyggende effekt avhenger av mange ulike faktorer som for eksempel kunnskap og erfaring til politiet som gjennomfører samtalen, ungdommens motivasjon til å endre seg, hvor omfattende misbruket er, hvor tidlig politiet får gjennomført samtalen også videre. Lie påpeker at bekymringssamtalen har størst effekt ovenfor ungdom som ”fortsatt anerkjenner samfunnets normer”(Lie, 2011 s. 108).

Veilederen for politiets bekymringssamtale (POD, 2011) påpeker at samtalen er en såkalt kartleggingssamtale der formålet er å sikre at ungdommen får riktig oppfølging. Politiet i seg selv skal ikke være terapeut og behandler, men veilede og kontakte andre aktører som kan ta seg av den videre oppfølgingen. Hensikten med bekymringssamtalen er således ikke å forebygge alene, men må ses som et ledd i et større forebyggingsperspektiv. Bekymringssamtalen vil ofte være starten på videre oppfølgingstiltak og er derfor et viktig ledd i det forebyggende arbeidet også for andre aktører. Selv om bekymringssamtalen i utgangspunktet er en samtale vil det ofte være aktuelt å innkalle til en samtale nummer 2, en såkalt oppfølgingssamtale. Dette gir politiet mulighet til å sjekke hvordan det går med ungdommen, men sikrer også at ungdommen får riktig oppfølging (POD, 2011).

Politiets bekymringssamtale er en del av det som kan betegnes som personorientert forebygging (Lie, 2011) eller sekundær⁵ forebygging (Fekjær 2004). Tradisjonelt sett har personorientert forebygging rettet seg generelt mot ungdommen gjennom undervisning i skolen, holdningskampanjer og annen generell informasjon (POD, 2002). I dag retter denne formen for forebygging seg i langt større grad mot enkeltindivider og grupper med risikoatferd. Denne måten å tenke på er mer målrettet enn den tradisjonelle. Bakgrunnen for at man ønsket en endring var at man så at skoleundervisning og andre former for generelle tiltak var lite effektive. Det synes å være mer effektivt og hensiktsmessig å fokusere på risikoungdommer og miljøer fremfor den generelle masse. Denne tanken støttes også innen rusforebygging. Rusforebygging er å hindre at risikopersoner rekrutteres til rusmiljøer

⁵ Sekundærforebygging handler om å påvirke en negativ utvikling.

(Fekjær, 2004). Politidirektoratet påpeker at bekymringssamtaler kan være et egnet verktøy i denne sammenheng (POD, 2002).

Et viktig prinsipp er at bekymringssamtalen skal være en såkalt dialogssamtale. Dette er viktig for at politiets budskap skal nå frem (POD, 2011). Dersom man ikke får til en dialog med ungdommen vil man i verste fall oppleve problemer i kommunikasjonen, noe som kan påvirke ungdommens motivasjon til å endre atferd. Samtalen skal forsøke å overbevise og motivere ungdommen til positiv endring. Samtalen skal preges av lytting fra politiets side og skal i stor grad styres av ungdommen ved at den selv reflekterer rundt problematferden. Målet med samtalen er å motivere ungdommen og de foresatte selv til å starte en positiv endring i deres livssituasjon. På en annen side er det viktig å bruke både inkluderingsstrategier og grensestrategier i dette arbeidet (Lie 2011). Politiet har en viktig rolle som grensesetter og skal si ifra når grensen er nådd ovenfor ungdommen. Dette innebærer at det å snakke konsekvenser og ansvarliggjøre ungdommen er en viktig del av samtalen. Politiet kan gjennom samtalen komme med advarsler og pålegg om at atferden må opphøre (POD, 2011). Det er viktig at bekymringssamtalen ikke blir en hvilepute uten betydning for ungdommen. Bekymringssamtalen skal sende et signal til ungdommen om at vedkommende har blitt ”oppdaget” og at atferden nå bør endres (Nilstad & Nilsen, 2004). Det å finne en balanse mellom å være en tydelig grensesetter, samtidig som man skal tilrettelegge for god dialog der ungdommen i størst mulig grad selv skal reflektere rundt sine handlinger, synes å være svært krevende. Dette stiller store krav til politiets kommunikasjonskunnskaper og ferdigheter.

3.2 Tidlig intervensjon

I justisdepartementets kriminalitetsforebyggende handlingsplan ”gode krefter” (2009)⁶ fremgår det at en av hovedstrategiene i det forebyggende arbeidet er tidlig intervensjon og at bekymringssamtaler er et av virkemidlene for å sette i gang tiltak tidlig. Handlingsplanen påpeker at forskning har vist at tidlig innsats er avgjørende for å lykkes i det forebyggende arbeidet. Den viser blant annet til en samarbeidsrapport utarbeidet av NIBR og Politihøgskolen (Egge, Barland, Ruud & Haaland 2008) som påpeker at tidlig intervensjon er et av suksesskriteriene i det forebyggende arbeid. Veilederen for politiets bruk av

⁶ Handlingsplanen ”Gode Krefter” gjør rede for 35 kriminalitetsforebyggende tiltak det skal satses på.

bekymringssamtaler (POD, 2011) legger vekt på at tidlig inngripen ved bruk av samtalen gir politiet anledning til å kartlegge årsaker og initiere tiltak i en tidlig fase. Raskt samarbeid med andre aktører som barnvern, skole, helsetjenesten osv. for å sikre god oppfølging er et av målene. I tillegg gir samtalen foreldrene til barnet mulighet til å involvere seg tidlig, slik at barn sammen med foreldrene kan ta ansvar for handlingene og sammen finne løsninger på problemet. I boka Publikumsrettet politiarbeid – spesiell del (Nilstad & Nilsen, 2004) legges det vekt på at samtalen kan brukes for å fange opp ungdom som faller utenfor den vanlige straffesaksbehandlingen og ungdom som anses å være i faresonen. Det trenger altså ikke å ha skjedd et straffbart forhold før samtalen kan brukes. Det kan foreksempel dreie seg om saker hvor politiet ordner opp på stedet og det ikke opprettes en straffesak eller gjentatte meldinger på en person i politiets operasjonslogg. På denne måten er bekymringssamtalen et verktøy som kan brukes proaktivt og bidra til tidlig intervensjon mot risikoungdom.

Tanken om tidlig intervensjon er også svært aktuell når man snakker om narkotikaforebygging. Fra bekymring til handling - En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet (Helsedir. 2009) legger vekt på viktigheten av tidlig intervensjon for å forebygge misbruk. Forskning har vist en tydelig sammenheng mellom tidlig debut av alkohol og senere bruk av narkotika. Jo tidligere man for eksempel begynner å drikke alkohol, jo større sjanse er det for å utvikle narkotikaproblemer. Det er sterke indikatorer på at rusmidler i de fleste tilfeller introduseres i en spesiell rekkefølge, det vil si de svakeste rusmidlene først – sterkeste senere. Politiets bekymringssamtale kan derfor være et bra verktøy for å sette i gang tiltak før misbruket har fått utviklet seg. Hvem som er i risikozonen for å utvikle misbruk avhenger i stor grad av sosiale og kulturelle faktorer. Man påvirkes i stor grad av normer og adferdsmønstre til sine nærmeste, foreldre og venner (Pedersen, 1998). Det kan derfor være en stor fordel å invitere foreldrene med på en slik samtale.

Tidlig intervensjon ved bruk av bekymringssamtalen er som nevnt en viktig mulighet politiet har i det kriminalitetsforebyggende arbeidet og særlig med tanke på narkotikaforebygging. På en annen side finnes det en del utfordringer og begrensninger med dette arbeidet. En forutsetning for tidlig intervensjon er at man klarer å identifisere risikoungdom som er i faresonen for å utvikle misbruk. Dette kan være lettere sagt enn gjort. I hvilken grad man er i stand til å oppfatte hva som er risikoatferd er i stor grad avhengig av blant annet kunnskap og erfaring til politiet. I tillegg er det en forutsetning at politiet er der hvor risikoungdommen ferdes (Helsedir. 2009). I noen tilfeller vil ungdommen ha klare risikosymptomer og det vil være enkelt å identifisere dem som politiet bør kalle inn til

samtale. I andre tilfeller kan symptomene være svakere og derfor vanskeligere å lokalisere. Vi vet at ungdom som starter å drikke tidlig har en større sjanse for å utvikle misbruk. Samtidig kan man ikke si med sikkerhet at dette vil bli konsekvensen. Vi vet at narkotikamisbruk ofte henger sammen med sosial og kulturell bakgrunn. Men heller ikke dette er en sikker indikator. Hvordan skal politiet for eksempel klare å identifisere hvem av ungdommene på festen som er i faresonen? Skal politiet innkalle alle 16 åringene som drakk på festen til slik samtale? Ideelt sett er svaret ja dersom man ønsker å handle ut ifra prinsippene om tidlig intervensjon. Men i realiteten er dette en umulig oppgave. Politiet har verken ressurser eller midler til å bringe inn så mange ungdommer til samtale. At 16 åringer drikker alkohol er heller ikke straffbart eller unormalt og trenger ikke være en indikator på risikoatferd.

Dette reiser et annet spørsmål, nemlig i hvor stor grad politiet skal blande seg inn i en normal del av oppveksten? Vil dette for eksempel være etisk og moralsk riktig? Det er i hovedsak foreldrene som skal være grensesettere og ikke politiet. Politiet kan være veiledere, men det er viktig at foreldrene fortsetter å være primæroppdrager (Lie, 2011). Hvis ikke risikerer man at tidlig intervensjon vil virke mot sin hensikt. Bakgrunnen for påstanden er at politiet kan risikere å reagere på en atferd som ellers ville gått over av seg selv. Politiets inngripen vil da kunne være med på å stigmatisere og stemple ungdommen som avvikere og på denne måten gjøre ting vondt verre. Politiet vil risikere å ”produsere avvik fremfor å forebygge det”.(Lie, 2011 s. 117) Politiets tidlige inngripen vil også kunne ta fra foreldrene noe av ansvaret ovenfor barnet og dermed svekke en viktig del av primærkontrollen⁷.

En annen utfordring blir da når politiet skal sette i gang tiltak. Fra bekymring til handling - En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet (Helsedir, 2010) legger ingen begrensning i når tiltak bør settes inn. Den understreker at intervensjon kan settes inn i ulike faser av utviklingen av rusproblemer. På en annen side er det klart at jo lengre ut i et avhengighetsmønster man er, jo vanskeligere er det å komme vekk fra det. Intervensjonen bør derfor komme så tidlig som mulig. Om tiltak skal iverksettes bør vurderes ut fra hver enkelts tilstand og risikosymptomer. Man kan ikke identifisere risikoungdom på bakgrunn av enkeltfaktorer som for eksempel en fest hvor man påtreffer fulle ungdommer. Faktorer som betegnes som risikoatferd kan være komplekse og sammensatte og vurderingen bør derfor basere seg på en helhetlig betraktning.

⁷ Primærkontroll - Sosial kontroll som utføres av ens nærmeste; foreldre, venner etc.

Politiet vil noen ganger oppleve å påtreffe ungdommen etter at skaden har skjedd, etter at vedkommende har begynt med narkotika. I slike situasjoner har politiet også et ansvar i forhold til etterforskningen av en straffesak. Bekymringssamtalen pålegger ungdom mellom 15-18 år som har begått et lovbrudd å møte til samtale. Vi kan derfor si at bekymringssamtalen både kan være et verktøy for å forebygge rusmisbruk, men også for hindre videre bruk. Dersom politiet påtreffer ungdom som allerede har utviklet narkotikaavhengighet synes hensikten med tidlig intervensjon å være svekket. Politiets strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005(POD, 2002) legger likevel vekt på at forebyggende politiarbeid også er viktig etter at et lovbrudd er begått. Det forebyggende arbeidet må ses på som en helhet der politiets strategi ikke endrer seg. Målet er å hindre kriminalitet selv om forutsetningene har endret seg noe.

Offentlige aktørers taushetsplikt er en mulig begrensning for tidlig intervensjon. Ikke bare kan taushetsplikten i seg selv legge begrensninger, men også offentlig ansattes usikkerhet rundt reglene. Manglende kunnskap om reglene rundt taushetsplikt kan gjøre at ansatte kvier seg med å dele informasjon. Det kan oppleves tryggere å holde tilbake informasjonen fremfor å dele den og på denne måten risikere å bryte taushetsplikten (Lie, 2011). Politiet er ofte avhengig av tips fra eksterte aktører for å kunne sette i gang tiltak tidlig. Dersom taushetsplikten hindrer informasjonsflyt mellom ulike aktører vil dette kunne legge en begrensning for tidlig intervensjon. Konsekvensen kan i verste fall være at politiet ikke får kjennskap om risikopersoner og derfor ikke får initiert tiltak før det er for sent.

3.3 Samarbeid

Veilederen for politiet bekymringssamtale (POD, 2011) legger vekt på at samarbeid med andre aktører er viktig i forbindelse med bruk av bekymringssamtalen. Veilederen viser blant annet til punkt 6 i politilovens §2 som nevner at ”politiet skal samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for dette”. Det er nevnt tidligere i oppgaven at et av målene med bekymringssamtalen er å finne fram til tiltak som kan hjelpe ungdommen. Årsakene til rusmisbruk kan være komplekse og sammensatte, noe som gjør at tiltakene som er aktuelle ofte kan strekke seg utover det som i utgangspunktet er politiets ansvar og kompetanseområde. Dette gjør at et tett samarbeid med andre aktører er helt avgjørende for å

sikre en god oppfølging og for å sette i gang de tiltakene som er nødvendige. Politiet i Norge satser stort på at det forebyggende arbeidet skal være tverrfaglig og tverretatlig. Dette gjør seg gjeldene i den kriminalitetsforebyggende handlingsplanen – Gode krefter (Pojudp. 2009) som fremlegger 11 tiltak som skal styrke samarbeidet mellom de ulike aktørene. Handlingsplanen påpeker blant annet at:

”En god oppfølging av den enkelte unge lovbrøyer forutsetter en klar plassering av ansvar, forutsigbarhet og helhet i samarbeidet mellom rettshåndheverer, hjelpeapparat, hjem og skole. Informasjonsutveksling og samarbeid med sikte på barnets beste, samt kunnskap om samarbeidspartnerens kompetanse og ansvar, er viktige forutsetninger. Videre kan en aktivisering av barnets nettverk være avgjørende for videre funksjon og integrering i lokalsamfunnet” (Pojudep. 2009, side 34).

I forbindelse med forebygging av narkotikamisbruk blant ungdom er politiet helt avhengig av samarbeid med andre for å lykkes. Det ligger som nevnt en begrensning i hva man kan forvente at bekymringssamtalen alene kan klare å gjøre. Samarbeid med andre gir politiet en rekke handlingsalternativer og muligheter i det forebyggende arbeidet, samtidig som det også finnes en del utfordringer. I de neste avsnittene vil jeg derfor drøfte samarbeidspartnere som er særlig viktige når man snakker om bekymringssamtalen og forebygging av narkotikamisbruk blant ungdom.

Foreldrene til ungdommen spiller en viktig rolle i forbindelse med politiets bekymringssamtale. Som tidligere nevnt er bekymringssamtalen en arena der også foreldre har mulighet til å involvere seg. Ungdommen utsettes i stor grad for sosial påvirkning særlig fra foreldrene i oppveksten (Pedersen, 1998). Foreldre er de viktigste rollemodellene for barn og ungdom (Fekjær, 2004) og er således en viktig grensesetter. Foreldrenes påvirkning må ikke undervurderes selv om ungdommen begår kriminalitet og har isolert seg (Lie, 2011). I noen tilfeller vil foreldrenes involvering være til stor hjelp for politiet, i andre tilfeller kan dette gjøre arbeidet svært krevende. Nettopp det at foreldrene har så stor innflytelse på ungdommen kan gjøre arbeidet vanskelig. Dette kan forklares med at det ofte er en tydelig sammenheng mellom oppvekstforhold og narkotikamisbruk. Narkotika rammer ikke blindt (Christie & Bruun, 1996). I mange tilfeller har foreldrene selv et rusproblem og det er en tydelig tendens at foreldrenes rusbruk påvirker ungdommens (Fekjær, 2004). I mange tilfeller vil foreldrene være kjernen til problemet. Når foreldrene selv har et rusproblem er det ikke

vanskelig å se at de også vil få problemer med å være grensesettere ovenfor ungdommen. Politiet står da ovenfor foresatte som risikerer å ødelegge politiets forebyggende arbeid fordi de har dårlig innflytelse på ungdommen. Dette trenger likevel ikke å være en avgjørende faktor. Politiet kan velge å bruke bekymringssamtalen som en arena der også foreldrene kan få rettledning. En viktig del av samtalen vil i disse tilfellene være å veilede og hjelpe foreldrene til å bli gode rollemodeller. Hvis politiet klarer å påvirke den foresatte i en bekymringssamtale vil dette igjen påvirke ungdommen.

Det finnes flere offentlige aktører som politiet kan dra nytte av i forbindelse med tiltak og videre oppfølging. Samarbeid med skole, helsetjeneste eller ulike oppfølgingsteam er samarbeidspartnere som kan være aktuelle. I forbindelse med rus blant ungdom er særlig barnevernet en viktig samarbeidspartner. Politiet har ikke bare en mulighet, men en plikt⁸ til å varsle barnevernet dersom det er grunn til å tro at et barn utsettes for alvorlig omsorgsvikt. I saker hvor det er mistanke om narkotikamisbruk enten av ungdommen selv eller i hjemmet er denne bestemmelsen svært aktuell. En bekymringssamtale kan danne grunnlaget for en slik melding og videre samarbeid. I noen tilfeller kan det også være hensiktsmessig at en representant fra barnevernet deltar på selve samtalen (POD, 2011). Tett samarbeid med barnevernet i slike saker er uansett viktig for å ivareta barnets beste, men også for å forebygge en negativ utvikling. Barnevernet sitter ofte med bred kompetanse og har mandat til å påvirke de bakenforliggende årsakene ved å foreksempel sette i gang hjelpetiltak i hjemmet. En mulig begrensning i samarbeidet er at politiet og barnevernet kan ha ulike syn på hvilke virkemidler som skal brukes for å nå målet (Lie, 2011). Barnevernet har alltid fokus på hva som er det beste for barnet, mens politiet også har et helhetshensyn å ivareta. Politiet skal i likhet med barnevernet også i vurderingen legge til grunn hva som er det beste for barnet (POD, 2011), men i mer alvorlige saker som rammer flere enn den enkelte ungdommen har politiet også et ansvar med tanke på etterforskning og straffeforfølgning. Dette kan i noen tilfeller komme i konflikt med hva barnevernet opplever som formålstjenlig ovenfor ungdommen.

Et fellestrekk ved offentlige aktører er at de er underlagt taushetsplikt, noen strengere enn andre. Som nevnt i kapittel 3.1 kan taushetsplikten være til hinder for at politiet mottar informasjon om risikoadferd. Taushetsplikten kan også noen ganger legge begrensninger i informasjonsflyten mellom aktørene etter at samarbeid er etablert. Taushetsplikten til

⁸ Meldeplikten til alle offentlige aktører følger av barnevernloven §6-4, 2 ledd.

barnevernet⁹ er strengere enn den til politiet¹⁰ noe som kan oppleves som vanskelig i samarbeidet fordi politiet kan føle at barnevernet tilbakeholder viktig informasjon. Politiet har mulighet til å dele informasjon med andre offentlige aktører dersom formålet er å forebygge kriminalitet, barnevernet derimot skal kun dele informasjon når det er fare for at liv går tapt eller at det oppstår andre alvorlig helseskader. Dette kan skape ubalanse i informasjonsutvekslingen (Lie, 2011). Et eksempel på dette kan være når politiet påtreffer en ungdom der barnevernet besitter viktig informasjon, men som de ikke kan dele med politiet fordi de er underlagt en strengere taushetsplikt. For at politiet skal kunne samarbeide med andre aktører på en god og effektiv måte er det derfor viktig at politiet innhenter samtykke om fritak fra taushetsplikten. Samtykket bør innhentes så tidlig som mulig og gjerne i forbindelse med en bekymringssamtale (POD, 2011). Informasjonen kan være nyttig for politiet i det videre tverretatlige samarbeidet, foreksempel dersom et oppfølgingsteam¹¹ kobles inn. I et slikt samarbeid er det viktig at alle deltakere har tilgang på den samme informasjonen. Dette gjør det lettere for de ulike aktørene å diskutere hvilke tiltak som skal settes inn ovenfor ungdommen.

3.4 Etterretning

I veilederen for politiets bruk av bekymringssamtaler (POD, 2011) vektlegges etterretningsverdien som en annen viktig del av bekymringssamtalen. I en bekymringssamtale kan det fremkomme nyttig informasjon som kan brukes i politiets forebyggende arbeid i et større perspektiv. Samtalen kan for eksempel gi tips om risikomiljøer hvor ungdom ferdes som bør følges opp av politiet. Politiet skal jobbe problemorientert¹² og samtalen må derfor også ses i denne sammenheng. Et dilemma som oppstår er hvordan politiet skal behandle opplysninger som kan utsette personer for straff. Samtalen er i utgangspunktet ment som et

⁹ Taushetsplikten til barnvernet følger av barnevernloven § 6-7.

¹⁰ Taushetsplikten til politiet følger av politiloven §24.

¹¹ Oppfølgingsteam består av relevante aktører som foreksempel politi, barnevern, helsevesen, skole etc. Oppgaven er å koordinere tett oppfølging av ungdommen. (Lie, 2011)

¹² Problemorientert politiarbeid (POP) er politiets ledende metode i det forebyggende arbeidet. Den tar sikte på å gjøre arbeidet mer helhetlig, målrettet og effektivt. Målet er å gjøre arbeidet mindre hendelsesstyrt og mer proaktivt. (Lie, 2011)

verktøy for å forebygge, ikke et verktøy for å etterforske et lovbrudd. Men noe av informasjonen kan likevel være viktig i forbindelse med etterforskningen av en straffesak.

Politiet som virksomhet har ansvar for å forebygge og for å etterforske lovbrudd og skillet mellom disse er kanskje ikke alltid like tydelig. I Ot.prp.nr.106 (2001-2002: 51) fremgår det at bekymringssamtalen i noen tilfeller kan gå over til å bli et avhør. Det påpekes derfor at det er viktig at den unge og foreldrene før samtalen start gis opplysning om at de er fritatt fra forklaringsplikt. Dersom samtalen får karakter som et avhør skal barnet/foreldrene opplyses om rettighetene på lik linje som ved et ordinært avhør. Politiet må derfor kjenne til dette skillet mellom etterforskning og forebygging og ha formålet med samtalen klart for seg. ”Hvis man ikke har en bevisst holdning til bekymringssamtalen, risikerer man å kamuflere kontrolltiltak og etterretning som personorientert forebygging på grunn av ubetenksomhet og mangel på etisk refleksjon” (Lie, 2011, s. 108). Lie skriver at en del av politiet har forsøkt å løse dette dilemmaet ved og først avholde et formelt avhør for deretter å innkalle til en bekymringssamtale. Et formelt avhør kan virke skremmende på unge mennesker. Spørsmålet blir derfor om politiet etter et slikt avhør har den nødvendige tillitten fra ungdommen til å gjennomføre en bekymringssamtale der hensikten er å motivere til endring av adferden.

4.0 Avslutning

4.1 Konklusjon

Om bekymringssamtalen i seg selv forebygger rusmisbruk blant ungdom er vanskelig og avkrefte eller bekrefte. Det finnes foreløpig ingen statistikk som sier noe om tilbakefall for denne målgruppen. Når man snakker om rusmisbruk synes lengre tiltak å ha størst effekt, noe som legger en begrensning for bekymringssamtalen som i utgangspunktet kun er en samtale. Det kan virke som om formålet med samtalen ikke bare er at den skal forebygge alene. Bekymringssamtalen danner ofte grunnlaget for videre oppfølgingstiltak og samarbeid og er således et viktig ledd i det forebyggende arbeidet. Bekymringssamtalen er en del av det som kalles personorientert forebygging. De siste tiårene har denne type forebygging gått fra å fokusere på ungdom generelt til å fokusere på risikogrupper og personer. Denne måten å jobbe på har vist seg å være mer effektiv.

Et viktig element ved politiets bekymringssamtale er at den gir mulighet for tidlig intervensjon på rusfeltet. Dette gir politiet anledning til å kartlegge årsaker og initiere tiltak i en tidlig fase. Tidlig intervensjon bør komme så tidlig som mulig og vil således være svekket dersom rusmisbruket har fått utviklet seg. Tidlig intervensjon innebærer at man får identifisert hvem som er i risikozonen tidlig. Dette synes å være en utfordring for politiet fordi det ikke alltid er like lett å skille mellom hva som er ”normal” og ”ikke normal” atferd. Et dilemma i denne sammenheng er i hvilken grad politiet faktisk skal blande seg inn i oppdragelsen. Politiets tidlige inngripen kan i verste fall virke mot sin hensikt ved at den kan ta fra foreldrene noe av oppdrageransvaret og på denne måten svekke primærkontrollen.

Bekymringssamtalen kan være en viktig plattform som åpner for samarbeid med andre aktører. Samtalen danner grunnlaget for både tverrfaglig og tverretatlig samarbeid, noe som er i tråd med nasjonale strategiplaner for det forebyggende arbeidet. Samarbeid sikrer at ungdommen får tett og riktig oppfølging og bidrar til klare rolle og ansvarsområder. Foreldre, skole, helsevesen og barnevern er viktige samarbeidspartnere i det rusforebyggende arbeidet. På en annen side kan dette samarbeidet by på en del utfordringer fordi man noen ganger vil ha forskjellig oppfatning om hva som er det beste for ungdommen. Barnevernet og andre offentlige aktører er underlagt taushetsplikt noe som kan legge begrensninger på informasjonsutvekslingen og dermed hindre godt samarbeid. God kunnskap om taushetspliktregler og innhenting av samtykke kan løse disse utfordringene.

Bekymringssamtalen er en viktig etterretningskanal. Dersom det fremkommer opplysninger om andre risikopersoner og grupper vil politiet kunne dra nytte av denne informasjonen i et større forebyggingsperspektiv.

Med utgangspunkt i oppgaven mener jeg at bekymringssamtalen har flere muligheter enn begrensninger og er således et nyttig verktøy i det forebyggende arbeidet mot narkotikamisbruk blant ungdom. Bekymringssamtalen er en arena der politi og ungdom kan sette seg ned å ta en alvorssprat, men er også et viktig ledd i det kriminalitetsforebyggende arbeidet i sin helhet.

5.0 Referanser

Barnevernloven. *Lov om barnevernstjenester 17.juli 1992 nr. 100.*

Christie N. og Bruun K.(1996) *Den gode fiende.(2.utg)* Oslo: Universitetsforlaget.

Egge M, Barland B, Ruud M.E og Haaland T. (2008). *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge*. Samarbeidsrapport: NIBR/Politihøgskolen.

FAFO rapport nr. 429 (2004) *Levekår blant innsatte*. Oslo: Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning.

Fekjær H.O. (2004). *Rus*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Helsedir. (2010). *Fra bekymring til handling. En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet*. Oslo: Helsedirektoratet.

Johannessen A, Tufte P.A og Kristoffersen L.(2006) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (2.utg)*. Oslo: Abstrakt forlag.

Juspoldep. (2009) *Gode krefter - Kriminalitetsforebyggende handlingsplan*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Kongens nyttårstale (2011)

Narkotikalistens. *Fastsatt i medhold av § 3 i forskrifter av 30. juni 1978 nr. 8 om narkotika mv.*

Nilstad M. og Nilsen J.R. (2004). *Publikumsrettet politiarbeid – Spesiell del*. Nesbru: Vett og Viten A/S

Olsen T. (2011) *Nynazistiske miljøer, En studie om tilslutnings- og exitprosessene*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Universitetet i Stavanger, Stavanger.

Ot.prp.nr.106 (2001-2002:51) *Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)* Oslo: Justis- og politidepartementet.

Pedersen W. (1998). *Bittersøtt: ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.

POD (2002). *Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005*. Oslo: Politidirektoratet.

POD (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale*. Oslo: Politidirektoratet.

Politoloven. *Lov om politiet 4. august 1995 nr. 53*.

SIRUS rapport nr. 5 (2009) *Ungdom og rusmidler*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Øia T. og Helland H. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke A/S.

5.1 Selvvalgt pensum

Fekjær. H.O. (2004). *Rus*. Oslo: Gyldendal Akademisk. (Del 6, 50 sider)

Helsedir. (2010). *Fra bekymring til handling. En veileder om tidlig intervensjon på rusområdet*. Oslo: Helsedirektoratet. (96 sider)

Juspoldep. (2009) *Gode krefter - Kriminalitetsforebyggende handlingsplan*. Oslo: Justis- og politidepartementet. (56 sider)

POD (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale* Oslo: Politidirektoratet. (28 sider)

Øia T. og Helland H. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke A/S. (Kap. 4, 24 sider)

Totalt ca. 250 sider.